

بررسی وضعیت شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در مناطق شهری (مطالعه موردی: شهر زاهدان^۱)

چکیده

حکمروایی شهری در پی آن است تا نقش دولت را در حد هماهنگ‌کننده و پاسدار قوانین محدود کند و از دخالت مستقیم آن در تصمیم‌گیری‌ها، اداره و اجرای امور مربوط به زندگی روزمره مردم بکاهد. هدف تحقیق حاضر، بررسی وضعیت شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در مناطق شهری زاهدان است. روش تحقیق پژوهش، توصیفی - تحلیلی و برای گردآوری اطلاعات موردنیاز از روش کتابخانه‌ای و میدانی (ابزار پرسشنامه) استفاده گردید. جامعه آماری تحقیق را شهروندان شهر زاهدان شامل ۵۹۲۹۶۸ نفر تشکیل می‌دهند. حجم نمونه به وسیله فرمول کوکران ۳۶۰ نفر محاسبه و پرسشنامه پژوهش متناسب با جمعیت هر منطقه به روش تصادفی ساده در سطح منطقه‌ها تکمیل شد. جهت مقایسه زوجی هر یک از شاخص‌های حکمروایی خوب شهری، پس از اخذ نظر ۱۷ نفر از کارشناس متخصص که از شناخت کامل نسبت به شهر مورد مطالعه برخوردار هستند، با استفاده از مدل ا.ا.چ. پی فازی به وزن-دهی هر یک از شاخص‌ها اقدام گردیده است. جهت تحلیل داده‌های گردآوری شده از نرم‌افزار SPSS و آزمون تی تک‌نمونه‌ای و مدل تاپسیس فازی استفاده گردیده است. یافته‌ها نشان داد که شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در مناطق شهر زاهدان در وضعیت نامطلوب قرار دارند. همچنین، نتایج به دست آمده از اولویت‌بندی مناطق پنج‌گانه شهر زاهدان با مدل تاپسیس فازی (Fuzzy Topsis) از نظر شاخص‌های حکمروایی خوب شهری نشان می‌دهد که منطقه ۱ با وزن ۰/۸۱۸ در رتبه اول جای دارد. منطقه ۴ با وزن ۰/۰۰۰ در رتبه پنجم و آخر قرار دارد. منطقه ۲ با وزن ۰/۷۲۲، منطقه ۵ با وزن ۰/۶۳۶ و منطقه ۳ با وزن ۰/۲۸۹ به ترتیب در رتبه‌های دوم تا چهارم از نظر شاخص‌های حکمروایی خوب شهری قرار دارد.

واژگان کلیدی: حکمروایی، حکومت، حکمروایی خوب شهری، شهر زاهدان.

مقدمه

۱- این مقاله مستخرج از رساله دکتری می باشد.

رشد سریع جمعیت و شهرنشینی طی دهه‌های گذشته، در حالی رو به افزایش است که شهرها با چالش‌های فزاینده‌ای همچون کووید ۱۹، تغییرات آب و هوایی، مسایل اقتصادی، بحران‌های محیط‌زیستی و نظیر اینها مواجه هستند (UN Habitat, 2022). در سال ۲۰۱۸، حدود ۵۵ درصد مردم جهان در مراکز شهری ساکن بودند. همچنین، تمایل به افزایش در دهه‌های آینده وجود دارد و به افزایش مستمر و تدریجی جمعیت جهان ساکن مراکز شهری منجر می‌شود؛ به طوری که، تا سال ۲۰۵۰ جمعیت شهری به ۶۸ درصد افزایش خواهد یافت (حسینی و همکاران، ۱۳۹۹: ۸۱۴). روند رشد جمعیت و شهرنشینی، بروز مشکلات متعدد اقتصادی، اجتماعی و محیطی از یک سو و ناکارآمد بودن روش‌های مدیریت و کنترل توسعه شهری جهت رفع مشکلات و تنگناهای مذکور از سوی دیگر، کشورها را با چالش‌های عدیده‌ای روبرو کرده است (اسماعیل‌زاده، ۱۴۰۱: ۱۷۴). بنابراین، شهرهای سراسر جهان باید با تأثیرات جهانی‌سازی، عدم تمرکز مسئولیت‌ها و سریع کنار آیند. رشد جمعیت تغییر در ساختارهای نهادی اقتصادی، جامعه مدنی و شکل و مقیاس چالش‌های زیست‌محیطی و مرتبط با درگیری تأثیر زیادی در شهرنشینی داشته است و رشد شهری و همچنین، پویایی اجتماعی-مکانی در مناطق شهری را سبب شده است (زیاری و همکاران، ۱۴۰۱: ۴۰). از طرف دیگر، رشد روزافزون جمعیت شهری، شهری شدن جوامع، جهانی شدن و ضرورت پاسخگویی و شهروندمداری، مدیریت شهرها را با چالش‌های عدیده‌ای مواجه ساخته و مدیران و تصمیم‌گیران شهری را به سوی بهره‌گیری از روش‌های مطلوب در زمینه مدیریت شهری سوق داده است؛ یکی از روش‌های مطرح در این زمینه، حکمروایی مطلوب شهری^۱ است (مستعلی‌زاده و کریمی، ۱۴۰۲: ۳۲). در حال حاضر، این الگو در مجامع بین‌المللی و محافل کارشناسی، بهترین راه خروج از بن‌بست فقر و توسعه نیافتگی شهرها تلقی می‌شود. حکمروایی اصول فعلی دولت از بالا به پایین حکمرانی جهانی را به چالش می‌کشد و بر نقش محلی متمرکز می‌شود تا حاکمیت شهری را در برابر نیازهای مردم پاسخگوتر کند (Korosteleva and Flockhart, 2020: 153). شهرها برای مدیریت و اداره خود راهی به جزء زمینه‌سازی برای توسعه دموکراسی نیافته‌اند و در این راه به شکل تازه‌ای از حاکمیت دست یافته‌اند، که برخی آن را در حد اختراع و ابداع جدید بشری در ایجاد نظام اجتماعی نوین دانسته‌اند. این شکل جدید به نام جنبش حاکمیت شایسته یا حکمروایی نامیده می‌شود که منشأ شهری دارد. حکمروایی شهری در پی آن است تا نقش دولت را در حد هماهنگ‌کننده و پاسدار قوانین محدود کند و از دخالت مستقیم آن در تصمیم‌گیری‌ها، اداره و اجرای امور مربوط به زندگی روزمره مردم بکاهد (حسین‌پور و همکاران، ۱۴۰۱: ۲۹). بنابراین، حکمرانی مطلوب، در چند سال گذشته، با توسعه مستمر مفهومی از اهمیت فزاینده‌تری نیز برخوردار گردیده است (Grindle, 2017: 18). به عبارتی، می‌توان حکمروایی شهری را مجموعه‌ای از معانی در هم تنیده و متشکل از سه مولفه تمرکززدایی، کارآفرینی در نظام بازار و دموکراتیک‌سازی تعریف کرد (حیدرزاده و همکاران، ۱۴۰۲: ۲). حکمروایی به مانند مولفه نهادی توسعه پایدار روز به روز بیشتر مورد توجه

^۱ - Urban Good Governance

پژوهشگران قرار می‌گیرد. آینده حکمروایی توسعه پایدار شهری نیازمند تحلیل تمامی مولفه‌های موثر و بررسی نحوه ارتباط این مولفه‌ها با یکدیگر می‌باشد (ربانی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۲۴). ادبیات مربوط به حکمروایی شرکتی نشان می‌دهد که فرآیندهای حکمروایی توسط موسسات در مقیاس‌های چندگانه سازماندهی و تنظیم می‌شوند (Zhang, 2020: 2628). در حکمرانی خوب، ارتباط سه حوزه دولت، جامعه مدنی و بخش خصوصی حائز اهمیت است. در چنین وضعیتی، حکمرانی خوب در راستای دستیابی به توسعه شکل می‌گیرد (عزیزی و همکاران، ۱۴۰۱: ۳۳). دولت‌ها بر اساس ارزش عمومی، با مدیریت از بالا به پایین عمل می‌کنند. نگاه‌های وابسته به بخش خصوصی سودمحور هستند و تحت سازوکار بازار فعالیت می‌کنند. سازمان‌های اجتماعی و مدنی به صورت خودسازمان‌یافته و در جهت منافع جامعه اداره می‌شوند. شهروندان نه تنها شرکت‌کننده فردی نیستند، بلکه به صورت سازمان‌یافته نقش دارند (Yang, 2021: 17). در واقع، مؤلفه‌های حکمروایی خوب شهری، یک مجموعه ساختار به هم وابسته است که بهبود در وضعیت هر کدام به بهبود در شرایط مؤلفه دیگر وابسته است. برای ارتقای وضعیت حکمروایی در مدیریت شهری باید توجه داشت که تنها با نگاه به این موضوع نتیجه مورد انتظار حاصل نخواهد شد (عظیمی و همکاران، ۱۴۰۱: ۹۴). با توجه به این تفاسیر، شناخت و تعریف شاخص‌ها و مؤلفه‌های حکمروایی شهری برای ایجاد تحول مثبت و راهگشا در مدیریت شهری کشور و پرداختن به مبحث حکمروایی شهری با توجه به اصول نوین و پایدار حاکم بر آن و ظرفیت‌سنجی شاخص‌های این رویکرد پایدار به عنوان راه‌حل مشارکتی و پایدار با توجه به مشکلات دامن‌گیر مدیریت شهری هم از لحاظ عوامل بیرونی و هم از لحاظ عوامل درونی آن امری ضروری به نظر می‌رسد (علیزاده و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۰۹). در بین شهرهای ایران، شهر زاهدان با چالش‌های اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی بسیاری رو به رو است که این چالش‌ها، مسائل متعددی برای آن ایجاد کرده است (هادیانی و همکاران، ۱۴۰۰: ۵۶). این شهر با جمعیت ۶۹۴۲۸۵ نفر جمعیت در سال ۱۳۹۸ مهم‌ترین شهر حاشیه‌نشین جنوب شرق کشور محسوب می‌شود و رشد سریع شهرنشینی را در چند سال گذشته تجربه کرده است. بخش عمده رشد این شهر به حاشیه شهر اختصاص دارد و پیامدها و مشکلات اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیست‌محیطی را با خود به همراه داشته است (حافظ-رضازاده، ۱۴۰۱: ۵۲). در جریان این توسعه بی‌شتاب و بی‌برنامه، شهر دچار معضلات مختلفی شده است که سیستم مدیریتی شهر به تنهایی قادر به حل این مشکلات نیست. به طوری که، مدیریت شهری زاهدان با چالش‌هایی همچون پائین بودن سطح اثربخشی اقدامات و خدمات ارائه شده، عدم ارایه خدمات مناسب به شهروندان و پاسخ‌گویی مواجه است. مجموعه مباحث مذکور، موید اهمیت مشارکت و همکاری نهادهای مدنی با نهادهای اجرایی شهر می‌باشد. لذا، شهر به سیستم مدیریت جدید و پویاتری نیازمند است تا میزان اثرگذاری آن در شهر افزایش یابد. این روند باعث ایجاد مشکلات گسترده‌ای در بخش‌های مدیریتی این شهر شده است. با توجه به اینکه، مدیریت شهری در این شهر با مشکلات عدیده‌ای روبرو است و نیازمند سیستم مدیریت جدید است تا بتوان میزان اثرگذاری خود را در شهر افزایش دهد، این پژوهش در پی آن است که وضعیت

شاخص‌های حکمروایی خوب شهری را در شهر زاهدان بررسی و سنجش نماید. سوال اصلی این مطالعه بدین شکل مطرح شده است که؛ ۱- وضعیت کنونی شاخص‌های حکمروایی خوب شهری (مشارکت، شفافیت، عدالت و ...) در مناطق شهر زاهدان چگونه است و هر کدام از مناطق در چه رتبه‌ای قرار می‌گیرند؟

پیشینه تحقیق

در هر تحقیق علمی مطالعه و بررسی پژوهش‌های متناسب با موضوع مورد بررسی، لازم و ضروری است؛ چرا که بدون دستیابی به نتایج پژوهشی دیگران و توسعه و تکامل آنها، امکان رسیدن به پاسخ مناسب و تجزیه و تحلیل بهتر میسر نیست (کریمی و همکاران، ۱۳۹۶: ۲۳). در جدول ۱ برخی از مطالعات داخلی و خارجی در زمینه موضوع تحقیق آورده شده است؛ لکن، نوآوری این پژوهش در مقایسه با مطالعات پیشین را می‌توان استفاده از روش‌های ترکیبی در جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل آن و توجه به ابعاد جامع حکمروایی خوب شهری دانست. همچنین، تحلیل در مقیاس مناطق از دیگر تفاوت‌های این پژوهش با سایر پژوهش‌ها است. همچنین، به لحاظ روش، محتوا و محدوده با دیگر مطالعات متفاوت است.

جدول ۱: مطالعات انجام شده در خصوص موضوع پژوهش

تاریخ	نگارنده	عنوان تحقیق	نتیجه
۲۰۲۰	ساتومان‌پن و چوون-پاگدی ^۱	حاکمیت تعاملی در راستای پایداری منابع دریایی و ساحلی در تایلند	بحث در مورد حکمرانی ساحلی باید ارتقا یابد که در آن اصول تنظیم شده و ارزش‌ها استخراج می‌شوند تا بتوان انتخاب‌های سختی را انجام داد.
۲۰۲۱	جیانگ و همکاران ^۲	حکمروایی خوب شهری و نقد نقاط ضعف شیوه‌های موجود حکمروایی خوب شهری	حکمروایی خوب شهری صرفاً استفاده از زیرساخت‌های ارتباطی نوین و فناوریانه نیست؛ بلکه مهمترین اصل در حکمروایی هوشمند، تغییر دیدگاه شهروندان و مدیران شهری به حکمروایی و نحوه ارتباط شهر و شهروندان است.
۲۰۲۰	گیمارس و همکاران ^۳	حکمروایی و کیفیت زندگی در شهرهای هوشمند؛	افزایش ضریب و توجه به شاخص‌های حکمروایی موجب تقویت و افزایش سطح شاخص‌های کیفیت زندگی می‌شود.
۲۰۱۹	آدینک ^۱	مفاهیم حکمروایی خوب شهری؛	حکمروایی خوب را بالاترین مرحله

¹-Satumantpan and Chuenpagdee

²-Jiang

³-De Guimaraes

برنامه ریزی، تصمیم گیری و سیاست گذاری معرفی می کند و به ضرورت توجه به حکمروایی شهری برای تحقق شهرهای پایدارتر و مشارکتی تر تاکید کرده است.			
در صورت تحقق حکمروایی خوب شهری بسیاری از مسایل و مشکلات شهری، از جمله نابرابری های فضایی، فقر خدماتی و نابرابر های اجتماعی کم رنگ تر خواهد شد.	نقش حکمروای خوب شهری در ارائه خدمات عمومی بهتر؛	بان ^۲	۲۰۱۹
آموزش شهروندی و آگاهی رسانی، مشارکت شهروندان و تعهد مسئولان جزء ۳ پیشران اول حکمروایی شهری هوشمند شهر رشت محسوب می شوند.	ارائه پیشران های کلیدی آینده حکمروایی شهری هوشمند (مطالعه موردی: شهر رشت)	همقدم و همکاران	۱۴۰۲
ناحیه ۳ به عنوان بهترین ناحیه و ناحیه ۱ به عنوان ضعیف ترین ناحیه از لحاظ شاخص های حکمروایی خوب شهری می باشند.	واکاوی شاخص های حکمروایی خوب شهری در مناطق شهری (مورد مطالعه: منطقه ۱۶ شهر تهران)	ساسان پور و همکاران	۱۴۰۱
حکمروایی خوب شهری شرط علی ایجاد شهر هوشمند در مدیریت شهری تبریز می باشد.	مدلسازی ساختاری تئوری شهر هوشمند بر پایه حکمروایی خوب شهری در ایران (مدیریت شهری شهرداری تبریز)	روستایی و همکاران	۱۴۰۱
از میان هفت متغیر موجود در معادله رگرسیونی، متغیر قانون مندی به بهترین وجه تغییرات متغیر وابسته (توسعه پایدار شهری) را تبیین می کند.	بررسی تاثیر حکمروایی خوب شهری بر میزان پایداری محله های شهر کهنوج	جعفری فرد و همکاران	۱۴۰۰
با توجه به ابعاد و معیارهای نهایی، وضعیت فعلی کلانشهر مشهد را نمره دهی و نقاط قوت و ضعف را مشخص کردند.	مدل متناسب حکمروایی خوب شهری برای کلانشهرهای کشور و تحلیل یکپارچه وضعیت فعلی (مورد مطالعه: مشهد)	کاظمیان و همکاران	۱۴۰۰
متغیرهای حکمروایی خوب شهری از دیدگاه شهروندان و مسئولان گزینه مناسبی برای مدیریت شهری فولاد شهر می باشد.	تحلیل تاثیر عوامل محدود کننده و تسهیل کننده بر حکمروایی خوب شهری (مورد مطالعه: شهر جدید فولادشهر)	معروف نژاد و خواجهوی نیا	۱۳۹۹
بین حکمروایی خوب شهری و سرمایه	تحلیلی از نقش سرمایه اجتماعی در شکل گیری	مشکینی و همکاران	۱۳۹۹

1-Addink

2-Bano

		حکمروایی خوب شهری (مطالعه موردی: شهر اردبیل)	اجتماعی با سطح معناداری ۰ و ضریب همبستگی ۰/۶۲۶ رابطه معنادار و مثبتی وجود دارد
۱۳۹۸	شمس و هاشمی بیستونی	اولویت بندی شاخص های حکمروایی خوب شهری از دیدگاه شهروندان در شهر بیستون	از بین هفت متغیر، شاخص شفافیت رتبه نخست، عدالت رتبه دوم، پاسخگویی رتبه سوم، مشارکت رتبه چهارم، اجماع سازی رتبه پنجم، اثر بخشی و کارایی رتبه ششم و قانونمندی رتبه هفتم را از حیث اهمیت بدست آورده اند.
۱۳۹۸	رحمتی دلیر و ملک حسینی	بررسی میزان انطباق پذیری مدیریت شهری ایران با اصول حکمروایی خوب شهری (مطالعه موردی: شهر کنگاور)	شهرداری و دیگر ارگان های دولتی در چارچوب حکمروایی خوب شهری عملکرد مناسبی ندارد.
۱۳۹۷	تقی پور و همکاران	تحلیل سرمایه های اجتماعی در بهبود شاخص های حکمروایی خوب شهری (نمونه مطالعاتی: شهر سمنان)	شاخص های آگاهی، اعتماد و مشارکت از سرمایه اجتماعی در شهر سمنان در وضعیت مناسبی قرار ندارد

ماخذ: یافته های تحقیق، ۱۴۰۲

مبانی نظری تحقیق

حکمروایی: در دهه های اخیر، حکمروایی به یکی از واژه های کلیدی علوم فضایی، به ویژه در حوزه جغرافیا تبدیل شده است (رضایی و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۱۳). حکمروایی، اصطلاحی پیچیده است که به شکلی غیرمستقیم تمایل دارد از دیدگاه اصلی و متمرکز حکومت، به سوی سیاستگذاری مشارکتی مبتنی بر شبکه سوق پیدا کند (Lyall and Tait, 2019: 135). حکمروایی کنش، شیوه یا سیستم اداره است که در آن مرزهای بین سازمان ها و بخش عمومی و خصوصی در هم می روند (رحمتی دلیر و ملک حسینی، ۱۳۹۸: ۱۶۹). حکمروایی به ماهیت "روابط میان سازمان ها" مربوط می شود. در این کاربرد، حکم روایی شامل شکل ویژه ای از نظم و ترتیب است (نصرتی و شکور، ۱۴۰۱: ۲۲۴). حکمروایی محصولی انسانی می باشد، و به همین خاطر، فعالیتی است که برای تعریف روابط و اثرات متقابل دولت و جامعه مفید است (Bhuiyan, 2011: 414)، کارآمدی حکومت در این رویکرد تابعی از چگونگی ارتباط شهروندان با حکومت است و رهیافتی ساختار شکنانه به برنامه ریزی توسعه شهری دارد که بیشتر مبتنی بر مالکیت خصوصی و عقلانیت ابزاری است. در حکمروایی خوب تنها اصلاح دولت مدنظر نیست، بلکه شامل جامعه مدنی و سرمایه نیز می باشد و یک مدل تصمیم گیری است که بر اجماع و خروجی آن که مدعی مشارکتی بودن است تأکید دارد (توکلی و مومنی، ۱۳۹۵: ۵). حکمروایی الگویی است حاصل از تعامل و شراکت سه بخش دولت، بخش خصوصی و نهادهای مدنی که با همکاری شراکتی این سه حوزه حکمروایی تحقق می یابد. در واقع، فعالیت تعاملی این سه بخش نقش پیش برندگی در حکمروایی و تسهیل آن خواهد داشت و بستر لازم برای تحقق حکمروایی را فراهم می سازد. در حکمروایی، دولت یکی از کنش گران است و سایر عوامل دخیل

در حکمروایی بسته به سطح مورد بحث، گوناگون‌اند (قلی‌پور، ۱۳۸۷: ۱۱۰). در یک نگاه خوش‌بینانه، حکمروایی فرایندی است که پتانسیلی از طریق فرایندهای مشارکت و مشاوره برای توانمندسازی شهروندان ارائه می‌دهد. فرایندهای که چانه‌زنی، شور و مشورت، مذاکره و مصالحه را در برمی‌گیرد. به طور کلی، حکمروایی خوب نشانه دوری از فساد، سوء مدیریت، پنهان‌کاری می‌باشد و بصورت نواری قرمزی پاسخگویی، شفافیت، اثربخشی، مسئولیت‌پذیری، عدالت و انصاف را در خود جای داده است (Devaney, 2016: 2).

حکمروایی شهری: هزاره سوم سرآغاز تحولات فراوان و بی‌وقفه‌ای است که بازنگری و تغییر در فرایند و ساختار مدیریت شهری را الزامی می‌کند (شاکرمی و همکاران، ۱۳۹۹: ۲۰). شهرها به دلیل فقدان برنامه و مدیریتی کارآمد، با مشکلات متعددی همچون مشکلات عظیم اجتماعی، اقتصادی و محیط‌زیستی روبه‌رو شده‌اند (همقدم و همکاران، ۱۴۰۲: ۱۸). صاحب‌نظران، امروزه به این نتیجه رسیده‌اند که مشکلات شهر و محیط پیرامون، در شیوه اداره آن‌ها است (تازه دل و همکاران، ۱۴۰۰: ۲۶). یکی از رویکردهای نوین مدیریت شهری و مدیریت بافت‌های ناکارآمد شهری، رویکرد حکمروایی خوب شهری است که فرایندی از همیاری دولت، بخش عمومی، جامعه مدنی و بخش خصوصی است (حیدری و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۳). حکمروایی خوب شهری فرایندی مستمر از تطبیق و همسوسازی منافع متضاد و متفاوت افراد و گروه‌ها می‌باشد (مشکینی و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۳۳). مفهوم حکمروایی مطلوب شهری در دسته مفاهیم هنجاری قرار گرفته و می‌تواند به عنوان الگوی عملکردی بهره‌برداري شود. این حکمروایی می‌تواند به عنوان جستجوی گزینه‌های جایگزینی باشد که از طریق مذاکراتی که با استفاده از روش‌های متفاوت و همچنین ارتباط دینفعان بخش رسمی (دولت) و غیررسمی (بخش‌های خصوصی) حاصل شود. علاوه بر این حکمروایی خوب شهری به عنوان یک بعد بنیادی با هدف توسعه مهارت‌های اداری و بهره‌وری، مبارزه با فساد، شفافیت و افزایش پاسخگویی برنامه‌ریزان شهری ارائه شده است (Kadago et al, 2010: 1). برای اولین بار ایده «حکمرانی مطلوب» در دهه هشتاد میلادی بوسیله بانک جهانی^۱ مطرح شد و با افزایش محبوبیت آن در بین پژوهشگران و برنامه‌ریزان شهری به عنوان نقطه مطلوب توسعه مورد توجه اختصاصی نهادهای توسعه قرار گرفت و به طور فراگیری به «چهارچوب تحلیل» در علوم اجتماعی و حوزه‌های مرتبط با آن و «دستور کار سیاستی» در جوامع و نهادهای جامعه جهانی تبدیل شد. سپس نهادهای دیگر بین‌المللی همچون صندوق بین‌المللی پول، برنامه توسعه سازمان ملل، سازمان همکاری و توسعه اقتصادی و اتحادیه اروپا و دیگر نهادها و محققان بین‌المللی به اتخاذ و توسعه مفهوم حکمرانی مطلوب پرداختند (کميجانی و همکاران، ۱۳۹۸: ۲۱۲). از دیدگاه مرکز اسکان بشر سازمان ملل متحد، حکمروایی شهری خوب به ما اجازه می‌دهد تا مفهوم شبکه‌سازی (ایجاد ارتباط) یک شهر با شهرهای دیگر یا با فعالین عمده‌ای از قبیل شرکت‌ها، اتحادیه‌های کار و مؤسسات تجاری و همچنین با سایر دولت‌ها را بشناسیم. از این دیدگاه مهم‌ترین شاخص‌هایی

^۱ -World Bank

که می‌تواند در ایجاد تغییرات پویای حکمروایی در سطح محلی (شهری) استفاده شود عبارتند از: رضایت مصرف‌کننده، شفافیت رویه‌های مربوط به مناقصه‌ها و مزایده‌های خدمات شهری، درصد جمعیت فعال در عرصه خدمات‌رسانی و دسترسی عموم به مراحل چرخه سیاست‌گذاری (8: Kaufmann et al, 2005). تحقیقات نشان داده است که تبدیل فرآیندهای شهری تنها با حاکمیت شهری خوب به دست می‌آید (روستایی و همکاران، ۱۴۰۱: ۱۵). حکمروایی شهری برخلاف مدیریت شهری، فرایندی مدیریتی است که به اتخاذ و حفظ زیربناها و خدمات شهری می‌پردازد. حکمروایی شهری فرایندی کاملاً سیاسی در نظر گرفته می‌شود. بنابراین حکمروایی شهری را می‌توان فرایندی دانست که بر اساس کنش متقابل میان سازمان‌ها و نهادهای رسمی اداره شهر از یک طرف و سازمان‌های غیردولتی و تشکل‌های جامعه مدنی از طرف دیگر شکل می‌گیرد (موحد و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۵۲). از نظر جان پیر^۱ تئوری حکمروایی شهری این سؤال را مطرح می‌کند که چه کسانی بر منابع حیاتی اداره جامعه، کنترل دارند و در چه زمینه‌ای می‌توانند کنش جمعی را پایدارتر کنند (عیوضلو و رضویان، ۱۳۹۷: ۱۷۸). به طور کلی، این رویکرد به کمک شبکه‌های پیچیده‌ای از روابط متقابل، از سوی بخش دولتی و خصوصی ایجاد می‌شود و نوعی بوروکراسی نامرئی را ایجاد می‌کند که مفهوم گسترده‌تری از مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی و شفافیت را در پی دارد (16: Taşan-Kok et al, 2020). در مورد شاخص‌های حکمروایی خوب شهری، آنچه اکنون عمومیت بیشتری داشته و روی آن اجماع بیشتری وجود دارد؛ ۸ شاخص زیر است که سازمان ملل آنها را معرفی نموده است: ۱. مشارکت^۲: حضور همه مردم در تصمیم‌گیری‌های گوناگون؛ ۲. حاکمیت قانون^۳: چارچوب‌های قانونی عادلانه و منصفانه‌ای که دارای ویژگی بی‌طرفانه بودن است؛ ۳. شفافیت^۴: جریان آزاد داده‌ها و قابلیت دسترسی آسان به آن برای تمامی استفاده‌کنندگان مربوطه؛ ۴. مسئولیت‌پذیری^۵: نهادها و فرایندهای تصمیم‌گیری در یک چارچوب زمانی منطقی به همه استفاده‌کنندگان آن، خدمات لازم را ارائه کند؛ ۵. اجماع‌سازی: منابع و سلايق گوناگون در جامعه را به سمت اجماعی گسترده هدایت کند که بهترین و بیشترین منفعت را برای تمام اجتماع در پی دارد؛ ۶. عدالت و انصاف^۶: همه افراد باید فرصت‌های برابری داشته باشند؛ ۷. کارایی و اثربخشی^۷: سازمان‌ها و نهادهای تصمیم‌گیرنده همیشه نیازهای مردم را در نظر داشته باشند و از منابع موجود به صورت کارا استفاده کنند؛ و ۸. پاسخگویی^۸: نه تنها نهادهای دولتی، بلکه بخش خصوصی و سازمان‌های جامعه مدنی باید به

1 -Pierre.J

2 -Participation

3 -Rule of Law

4 -Tranparency

5 -Responseveness

6 -Equity

7 -Efficiency and Effectiveness

8 -Accountability

عموم مردم و همه افراد ذینفع پاسخگو باشند. پاسخگویی بدون وجود شفافیت و حاکمیت قانون، اجرایی نیست (صادق پور و همکاران، ۱۴۰۱: ۱۱۱).

روش تحقیق

روش تحقیق در این پژوهش توصیفی - تحلیلی می‌باشد. برای گردآوری اطلاعات موردنیاز تحقیق از روش کتابخانه‌ای و اسنادی و روش میدانی (ابزار پرسشنامه) استفاده گردید. جامعه آماری تحقیق را شهروندان شهر زاهدان شامل ۵۹۲۹۶۸ نفر تشکیل می‌دهند (سرشماری عمومی نفوس و مسکن شهر زاهدان، ۱۳۹۵). حجم نمونه به وسیله فرمول کوکران ۳۶۰ نفر محاسبه و پرسشنامه پژوهش متناسب با جمعیت هر منطقه به روش تصادفی ساده در سطح منطقه‌ها تکمیل شد (جدول ۲). جهت مقایسه زوجی هر یک از شاخص‌های حکمروایی خوب شهری، پس از اخذ نظر ۱۷ نفر از کارشناس متخصص که از شناخت کامل نسبت به شهر مورد مطالعه برخوردار هستند، با استفاده از مدل ا.اچ. پی فازی^۱ به وزن‌دهی هر یک از شاخص‌ها اقدام گردیده است. جهت تحلیل داده‌های گردآوری شده از نرم‌افزار SPSS و آزمون تی‌تک نمونه‌ای و مدل تاپسیس فازی^۲ استفاده گردیده است.

جدول ۲: جمعیت مناطق و تعداد نمونه‌ها

منطقه	جمعیت (نفر)	تعداد پرسشنامه
منطقه ۱	۹۷۵۸۲	۶۰
منطقه ۲	۱۱۳۹۷۳	۶۹
منطقه ۳	۱۶۰۴۱۲	۹۷
منطقه ۴	۱۱۵۱۳۵	۷۰
منطقه ۵	۱۰۵۸۶۶	۶۴

1-Fuzzy AHP

2. Fuzzy topsis

۳۶۰	۵۹۲۹۶۸	مجموع
-----	--------	-------

ماخذ: مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵؛ یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

جدول ۳: آلفای کرونباخ شاخص‌ها

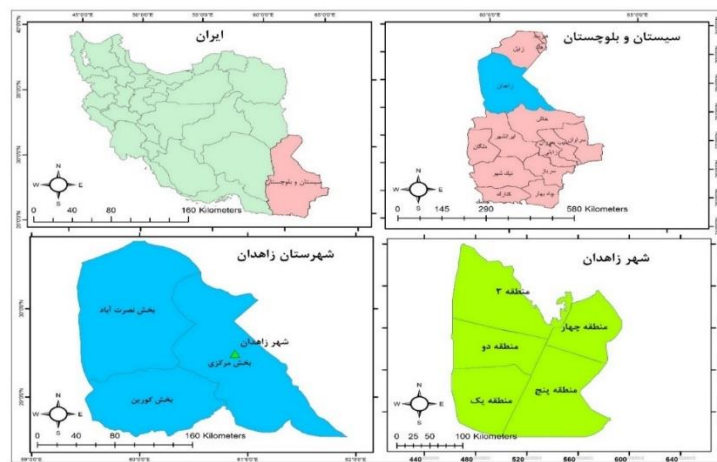
ردیف	مولفه‌ها	تعداد گویه	آلفای کرونباخ
۱	بینش راهبردی	۳	.۷۹۹
۲	قانونمندی	۴	.۷۶۱
۳	توافق جمعی	۶	.۸۴۸
۴	کارایی و اثربخشی	۵	.۷۲۵
۵	عدالت	۶	.۸۷۹
۶	مسئولیت‌پذیری	۷	.۹۲۱
۷	شفافیت	۸	.۷۲۹
۸	مشارکت	۶	.۸۹۶

ماخذ: سروشان و همکاران، ۱۴۰۰، صادق پور و همکاران، ۱۴۰۱، مشکینی و همکاران، ۱۳۹۳، اکبری، ۱۳۸۵، زیاری و

همکاران، ۱۳۹۹، حسینی، ۱۳۹۵؛ Yousaf et al, 2016, Buize, and Van Herzele, 2012

محدوده مورد مطالعه

شهر زاهدان مرکز شهرستان زاهدان و استان سیستان و بلوچستان در شرق ایران در نزدیکی مرز ایران با کشورهای افغانستان و پاکستان قرار دارد. این شهر از لحاظ موقعیت جغرافیایی در طول جغرافیایی ۶۰ درجه و ۵۱ دقیقه و ۲۵ ثانیه شرقی و عرض جغرافیایی ۲۹ درجه و ۳۰ دقیقه و ۴۵ ثانیه شمالی قرار دارد. ارتفاع شهر زاهدان از سطح دریا، ۱۳۷۸ متر است. این شهر از مهم‌ترین مراکز اداری، سیاسی، تجاری و نظامی در جنوب شرق ایران به حساب می‌آید و پیشینه‌ای حدوداً صد ساله دارد (ابراهیم‌زاده و کاظمی‌زاد، ۱۳۹۲: ۷). جمعیت این شهر در سال ۱۳۹۵، به تعداد ۵۹۲۹۶۸ نفر افزایش یافت (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵). در شکل (۱)، موقعیت شهر زاهدان نشان داده شده است.

شکل ۱: موقعیت محدوده مورد مطالعه

تحلیل استنباطی

بررسی وضعیت شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در مناطق شهر زاهدان

به منظور بررسی وضعیت شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در شهر زاهدان از آزمون تی‌تک‌نمونه‌ای استفاده گردیده است. نتایج آزمون نشان داد که سطح معناداری به دست آمده برای همه شاخص‌ها از سطح معناداری ۰/۰۵ کوچک‌تر است بنابراین، نتایج آزمون به جامعه آماری قابل تعمیم است. نتایج بیانگر این است که از میان ۸ شاخص حکمروایی خوب شهری در مناطق شهر زاهدان، میانگین ۲ شاخص بالاتر از میانگین مطلوب (۳) است و میانگین ۶ شاخص پایین‌تر از میانگین مطلوب است. شاخص بینش زاهدی با میانگین ۲/۸۹۰، شاخص توافق جمعی با میانگین ۲/۶۱۰، شاخص کارایی و اثربخشی با میانگین ۲/۶۸۹، شاخص عدالت با میانگین ۲/۸۴۱، شاخص مسئولیت‌پذیری با میانگین ۲/۶۷۷، شاخص مشارکت با میانگین

۲/۹۳۵ در وضعیت نامطلوب قرار دارند و تنها دو شاخص قانونمندی با میانگین ۳/۱۴۱ و شاخص شفافیت با میانگین ۳/۱۴۱ در وضعیت مطلوب قرار دارند (جدول ۴). بنابراین، برطبق نتایج آزمون می‌توان گفت که اکثر شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در مناطق شهر زاهدان در وضعیت نامطلوب قرار دارند.

جدول ۴: بررسی وضعیت مناطق شهر زاهدان به لحاظ شاخص‌های حکمروایی خوب شهری با آزمون تی تک نمونه‌ای

مطلوبیت عدد مورد آزمون=۳						
شاخص	مقدار (آماره t)	میانگین عددی	سطح معنی داری	اختلاف میانگین	فاصله اطمینان ۹۵ درصد	
					حد بالا	حد پایین
بینش راهبردی	-۳/۵۵۱	۲/۸۹۰	۰/۰۰۰	-۰/۱۱۰	-۰/۰۴۹	-۰/۱۷۱
قانونمندی	۱۸/۷۹۸	۳/۱۴۱	۰/۰۰۰	۰/۱۴۱	۰/۲۳۱	۰/۰۷۰
توافق جمعی	-۲۲/۶۵۷	۲/۶۱۰	۰/۰۰۰	-۰/۳۹۰	-۰/۲۷۰	-۰/۴۸۰
کارایی و اثربخشی	-۲۴/۷۳۱	۲/۶۸۹	۰/۰۰۰	-۰/۳۱۱	-۰/۱۷۲	-۰/۴۶۶
عدالت	-۲۶/۱۲۸	۲/۸۴۱	۰/۰۰۰	-۰/۱۵۹	-۰/۱۰۲	-۰/۲۲۹
مسئولیت پذیری	-۱۳/۸۷۳	۲/۶۷۷	۰/۰۰۰	۰/۳۲۳	-۰/۲۷۷	-۰/۳۶۸
شفافیت	۹/۲۴۸	۳/۱۴۱	۰/۰۰۰	۰/۱۱۱	۰/۱۷۱	۰/۱۱۱
مشارکت	-۳/۴۶۸	۲/۹۳۵	۰/۰۰۱	-۰/۰۶۵	-۰/۰۲۸	-۰/۱۰۲

ماخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

اولویت‌بندی مناطق شهر زاهدان از نظر شاخص‌های حکمروایی خوب شهری با استفاده از تاپسیس فازی
 به منظور اولویت‌بندی مناطق شهر زاهدان از نظر شاخص‌های حکمروایی خوب شهری از تاپسیس فازی استفاده شده است. همچنین، از تکنیک تحلیل سلسله‌مراتبی فازی^۱ جهت وزن‌دهی به شاخص‌ها استفاده شده است. پس از آن‌که، ماتریس اولیه داده‌ها تشکیل شد در مرحله بعد، هر یک از متغیرهای زبانی، کمی‌سازی شده است (جدول ۵).

^۱ . Fuzzy AHP

جدول ۵: ماتریس بر اساس متغیرهای زبانی

مناطق	مشارکت	شفافیت	مسئولیت- پذیری	عدالت	کارایی و اثربخشی	توافق جمعی	قانونمندی	بینش راهبردی
منطقه ۱	(۳۰.۶۰.۹۰)	(۳۰.۶۰.۹۰)	(۲۰.۵۰.۸۰)	(۲۰.۵۰.۸۰)	(۴۰.۷۰.۱۰۰)	(۳۰.۶۰.۹۰)	(۲۰.۵۰.۸۰)	(۳۰.۶۰.۹۰)
	(۴۰.۷۰.۱۰۰)	(۴۰.۷۰.۱۰۰)	(۴۰.۷۰.۱۰۰)	(۴۰.۷۰.۱۰۰)	(۳۰.۶۰.۹۰)	(۳۰.۶۰.۹۰)	(۳۰.۶۰.۹۰)	(۳۰.۶۰.۹۰)
منطقه ۲	(۴۰.۷۰.۱۰۰)	(۴۰.۷۰.۱۰۰)	(۳۰.۶۰.۹۰)	(۳۰.۶۰.۹۰)	(۳۰.۶۰.۹۰)	(۲۰.۵۰.۸۰)	(۳۰.۶۰.۹۰)	(۲۰.۵۰.۸۰)
	(۳۰.۶۰.۹۰)	(۰.۳۰.۶۰)	(۲۰.۵۰.۸۰)	(۳۰.۶۰.۹۰)	(۳۰.۶۰.۹۰)	(۳۰.۶۰.۹۰)	(۳۰.۶۰.۹۰)	(۳۰.۶۰.۹۰)
منطقه ۳	(۲۰.۵۰.۸۰)	(۴۰.۷۰.۱۰۰)	(۳۰.۶۰.۹۰)	(۳۰.۶۰.۹۰)	(۱۰.۴۰.۷۰)	(۲۰.۵۰.۸۰)	(۱۰.۴۰.۷۰)	(۲۰.۵۰.۸۰)
	(۱۰.۴۰.۷۰)	(۳۰.۶۰.۹۰)	(۲۰.۵۰.۸۰)	(۲۰.۵۰.۸۰)	(۱۰.۴۰.۷۰)	(۱۰.۴۰.۷۰)	(۰.۳۰.۶۰)	(۱۰.۴۰.۷۰)
منطقه ۴	(۳۰.۶۰.۹۰)	(۲۰.۵۰.۸۰)	(۴۰.۷۰.۱۰۰)	(۰.۳۰.۶۰)	(۰.۳۰.۶۰)	(۱۰.۴۰.۷۰)	(۱۰.۴۰.۷۰)	(۲۰.۵۰.۸۰)
	(۲۰.۵۰.۸۰)	(۴۰.۷۰.۱۰۰)	(۱۰.۴۰.۷۰)	(۳۰.۶۰.۹۰)	(۱۰.۴۰.۷۰)	(۱۰.۴۰.۷۰)	(۱۰.۴۰.۷۰)	(۱۰.۴۰.۷۰)
منطقه ۵	(۴۰.۷۰.۱۰۰)	(۳۰.۶۰.۹۰)	(۰.۳۰.۶۰)	(۳۰.۶۰.۹۰)	(۱۰.۴۰.۷۰)	(۱۰.۴۰.۷۰)	(۲۰.۵۰.۸۰)	(۲۰.۵۰.۸۰)
	(۴۰.۷۰.۱۰۰)	(۳۰.۶۰.۹۰)	(۳۰.۶۰.۹۰)	(۴۰.۷۰.۱۰۰)	(۲۰.۵۰.۸۰)	(۱۰.۴۰.۷۰)	(۲۰.۵۰.۸۰)	(۲۰.۵۰.۸۰)

ماخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

به این ترتیب، با یکپارچه‌سازی نظر پاسخگویان به پرسش‌ها در هر منطقه، برای هر یک از نماگرها در هر منطقه یک عدد فازی بدست آمد که حاصل میانگین نظرهای نمونه‌ها بود. سپس لازم است از طریق فازی‌زدایی یا دیفازی کردن، اعداد فازی بدست آمده طی محاسبات؛ از حالت فازی خارج و به اعداد حقیقی تبدیل شوند (جدول ۶).

جدول ۶: دیفازی کردن ماتریس تصمیم‌گیری برای تبدیل به اعداد حقیقی

مناطق	مشارکت	شفافیت	مسئولیت‌پذیری	عدالت	کارایی و اثربخشی	توافق جمعی	قانونمندی	بینش راهبردی
منطقه ۱	۶۵	۶۵	۶۰	۶۰	۶۵	۶۰	۵۵	۶۰
منطقه ۲	۶۵	۵۰	۵۵	۶۰	۶۰	۵۵	۶۰	۵۵
منطقه ۳	۴۵	۶۵	۵۵	۵۵	۴۰	۴۵	۳۵	۴۵
منطقه ۴	۵۵	۶۰	۵۵	۴۵	۳۵	۴۰	۴۰	۴۵
منطقه ۵	۷۰	۶۰	۴۵	۶۵	۴۵	۴۰	۵۰	۵۰

ماخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

در مرحله بعدی، برای بدست آوردن وزن هریک از شاخص‌های حکمروایی خوب شهری، از تکنیک تحلیل سلسله مراتبی فازی استفاده شده است. همانطور که نتایج نشان داد شاخص عدالت با مقدار وزن ۰/۲۲۵ بیشترین وزن را به خود اختصاص داده است و شاخص مسئولیت‌پذیری با مقدار وزن ۰/۰۹۸ کمترین وزن را به خود اختصاص داده است (جدول ۷).

جدول ۷: وزن هریک از شاخص‌های حکمروایی خوب شهری با استفاده از تحلیل سلسله‌مراتبی فازی

مناطق	مشارکت	شفافیت	مسئولیت‌پذیری	عدالت	کارایی و اثربخشی	توافق جمعی	قانونمندی	بینش راهبردی
وزن	۰/۰۶۹	۰/۱۲۱	۰/۰۹۸	۰/۲۲۵	۰/۱۲۶	۰/۱۲۴	۰/۱۰۵	۰/۱۳۲

ماخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

پس از دی‌فازی کردن مقادیر فازی، بایستی از روش تاپسیس استفاده کنیم. لذا در این مرحله ماتریس تصمیم‌گیری باید بی-مقیاس شود. در این روش، بی‌مقیاس‌سازی با استفاده از روش نورم صورت گرفته است و نتایج حاصل در جدول ۸ ارائه شده است.

جدول ۸: نرمال‌سازی شاخص‌ها

مناطق	مشارکت	شفافیت	مسئولیت‌پذیری	عدالت	کارایی و اثربخشی	توافق جمعی	قانونمندی	بینش راهبردی
منطقه ۱	۰/۰۴۳	۰/۰۷۲	۰/۱۳۲	۰/۱۳۱	۰/۰۹۸	۰/۰۳۱	۰/۰۷۲	۰/۱۳۲
منطقه ۲	۰/۰۵۱	۰/۰۸۱	۰/۱۹۷	۰/۱۳۱	۰/۱۱۰	۰/۰۴۳	۰/۰۵۷	۰/۱۴۳
منطقه ۳	۰/۰۵۱	۰/۰۸۱	۰/۱۶۸	۰/۱۱۷	۰/۰۹۵	۰/۰۳۷	۰/۰۸۱	۰/۱۵۷
منطقه ۴	۰/۰۴۳	۰/۰۴۴	۰/۱۳۲	۰/۰۸۲	۰/۰۸۴	۰/۰۵۱	۰/۰۷۲	۰/۱۳۵
منطقه ۵	۰/۰۳۷	۰/۰۵۷	۰/۱۶۸	۰/۱۳۴	۰/۰۹۸	۰/۰۵۱	۰/۰۷۲	۰/۱۶۸

ماخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

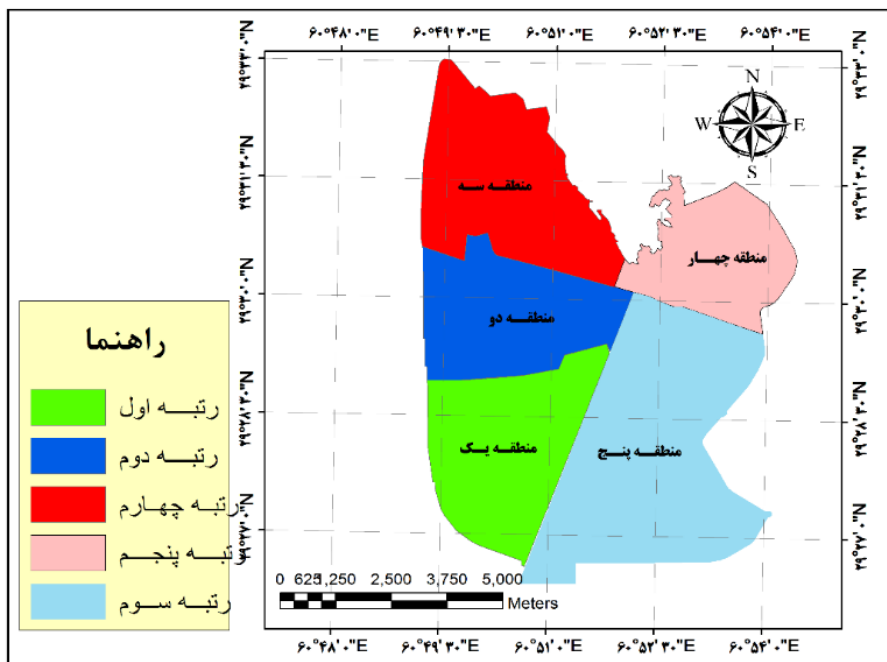
پس از آن که وزن هریک از ابعاد بدست آمد هریک از داده‌ها را نرمال‌سازی کرده و سپس اقدام به دست آوردن ایده‌آل-های مثبت و منفی نموده و سپس فاصله هر گزینه از مقدار ایده‌آل مثبت و منفی محاسبه شده و در نهایت، رتبه هریک از گزینه‌ها با توجه به مقدار بدست آمده نهایی مشخص شده است. نتایج به دست آمده از اولویت‌بندی مناطق پنجگانه شهر زاهدان از نظر شاخص‌های حکمروایی خوب شهری نشان می‌دهد که منطقه ۱ با وزن ۰/۸۱۸ در رتبه اول جای دارد. منطقه ۴ با وزن ۰/۰۰۰ در رتبه پنجم و آخر قرار دارد. همچنین، منطقه ۲ با وزن ۰/۷۲۲، منطقه ۵ با وزن ۰/۶۳۶ و منطقه ۳ با وزن

۰/۲۸۹ به ترتیب در رتبه‌های دوم تا چهارم از نظر شاخص‌های حکمروایی خوب شهری قرار دارد (جدول ۹). در ادامه، وضعیت هر یک از مناطق شهر اهدان از نظر شاخص‌های حکمروایی خوب شهری بر روی نقشه مشاهده می‌گردد (شکل ۲).

جدول ۹: رتبه‌بندی مناطق از نظر شاخص‌های حکمروایی خوب شهری

رتبه	مقدار CI*	مناطق
۱	۰/۸۱۸	منطقه ۱
۲	۰/۷۲۲	منطقه ۲
۴	۰/۲۸۹	منطقه ۳
۵	۰/۰۰۰	منطقه ۴
۳	۰/۶۳۶	منطقه ۵

ماخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

شکل ۲: اولویت‌بندی مناطق شهر زاهدان از نظر شاخص‌های حکمروایی خوب شهری با تاپسیس فازی

نتیجه گیری

شهرهای سراسر جهان باید با تأثیرات جهانی سازی، عدم تمرکز مسئولیت‌ها و سریع کنار آیند. رشد جمعیت تغییر در ساختارهای نهادی اقتصادی، جامعه مدنی و شکل و مقیاس چالش‌های زیست‌محیطی و مرتبط با درگیری تأثیر زیادی در شهرنشینی داشته است و رشد شهری و همچنین، پویایی اجتماعی-مکانی در مناطق شهری را سبب شده است. از طرف دیگر، رشد روزافزون جمعیت شهری، شهری شدن جوامع، جهانی شدن و ضرورت پاسخگویی و شهروندمداری، مدیریت شهرها را با چالش‌های عدیده‌ای مواجه ساخته و مدیران و تصمیم‌گیران شهری را به سوی بهره‌گیری از روش‌های مطلوب در زمینه مدیریت شهری سوق داده است؛ یکی از روش‌های مطرح در این زمینه، حکمروایی مطلوب شهری است. در تحقیق حاضر، وضعیت شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در مناطق شهری زاهدان بررسی و سنجش گردید. نتایج حاکی است که نتایج بیانگر این است که از میان ۸ شاخص حکمروایی خوب شهری در مناطق شهر زاهدان، شاخص بینش زاهدی با میانگین ۲/۸۹۰، شاخص توافق جمعی با میانگین ۲/۶۱۰، شاخص کارایی و اثربخشی با میانگین ۲/۶۸۹، شاخص عدالت با میانگین ۲/۸۴۱، شاخص مسئولیت‌پذیری با میانگین ۲/۶۷۷، شاخص مشارکت با میانگین ۲/۹۳۵ در وضعیت نامطلوب قرار دارند و تنها دو شاخص قانونمندی با میانگین ۳/۱۴۱ و شاخص شفافیت با میانگین ۳/۱۴۱ در وضعیت مطلوب قرار دارند. در حالت کلی، می‌توان گفت که شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در مناطق شهر زاهدان در وضعیت نامطلوب قرار دارند. همچنین، نتایج به دست آمده از اولویت‌بندی مناطق پنجگانه شهر زاهدان از نظر شاخص‌های حکمروایی خوب شهری نشان می‌دهد که منطقه ۱ با وزن ۰/۸۱۸ در رتبه اول جای دارد. منطقه ۴ با وزن ۰/۰۰۰ در رتبه پنجم و آخر قرار دارد. همچنین، منطقه ۲ با وزن ۰/۷۲۲، منطقه ۵ با وزن ۰/۶۳۶ و منطقه ۳ با وزن ۰/۲۸۹ به ترتیب در رتبه‌های دوم تا چهارم از نظر شاخص‌های حکمروایی خوب شهری قرار دارد. نتایج بدست آمده از تحقیقات جیانگ و همکاران (۲۰۲۱)، بان (۲۰۱۹)، ساسان‌پور و همکاران (۱۴۰۱)، سروشان و همکاران (۱۴۰۰)، رحمتی‌دلیر و ملک‌حسینی (۱۳۹۸) و ... با نتایج تحقیق حاضر سازگار و همسو است. با توجه به اینکه، شهر زاهدان در سال‌های اخیر، شاهد توسعه گسترده و تحولات سریع جمعیتی بوده که به دنبال خود افزایش ساخت و ساز، افزایش محدوده‌های شهری و غیره را در پی داشته است؛ در جریان این توسعه بی‌شتاب و بی‌برنامه، شهر دچار معضلات مختلفی شده است که سیستم مدیریتی شهر به تنهایی قادر به حل این مشکلات نیست. از طرفی، سیستم مدیریت شهری زاهدان نیز با چالش‌هایی همچون پائین بودن سطح اثربخشی اقدامات و خدمات ارائه شده، عدم آرایه خدمات مناسب به شهروندان و پاسخ‌گویی مواجه است. لذا، شهر به سیستم مدیریت جدید و پویاتری نیازمند است تا میزان اثرگذاری آن در شهر افزایش یابد.

پیشنهادات

با بررسی پژوهش حاضر می‌توان راهکارهای زیر را پیشنهاد کرد:

۱. بهره‌گیری از تجربیات کشورهای موفق در زمینه حکمروایی خوب شهری در کل کشور (و بخصوص شهر زاهدان).
۲. تلاش در ایجاد همکاری و هماهنگی بین مدیریت شهری و مردم در جهت مشارکت پایدار در راستای رفع معضلات و مشکلات مدیریتی مناطق شهری زاهدان.
۳. شفاف‌سازی سیاست‌ها، قوانین و مقررات در زمینه طرح‌های عمرانی و توسعه در شهر زاهدان.
۴. تلاش در جهت تحقق مدیریت یکپارچه شهری به منظور هماهنگ‌سازی اقدامات شهری در مناطق شهری زاهدان.

منابع:

۱. ابراهیم‌زاده، عیسی، کاظمی‌زاد، شمس‌اله. (۱۳۹۲). سنجش میزان رضایت‌مندی و تمایل به مشارکت شهروندان در اجرای پروژه‌های زیربنایی شهرداری مورد: شهرداری زاهدان. فصلنامه جغرافیا و توسعه، ۱۱(۳۰)، ۲۲-۱.
۲. اسماعیل‌زاده، حسن. (۱۴۰۱). نقش حکمروایی خوب در توسعه پایدار گردشگری (مطالعه موردی: شهرهای تبریز، بناب و کلیبر، استان آذربایجان شرقی). توسعه پایدار محیط جغرافیایی، ۴(۷)، ۱۷۳-۱۸۸.
۳. اکبری، غضنفر (۱۳۹۵)، سرمایه اجتماعی و حکمرانی شهری، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، ۲۱(۴ پی‌پی ۸۳)، ۱۳۵-۱۵۳.
۴. تازه دل، ستاره، شیعه، اسماعیل، سیدالحسینی، سیدمسلم، حبیبی، کیومرث. (۱۴۰۰). تدوین الگوی مدیریت یکپارچه حوزه مادر شهری با تأکید بر حکمروایی. فصلنامه برنامه ریزی توسعه شهری و منطقه ای، ۶(۱۶)، ۴۸-۲۵.
۵. تقی‌پور، علی‌اکبر، مشایخی، ابوالفضل، جعفری، قاسم. (۱۳۹۷). تحلیل سرمایه‌های اجتماعی در بهبود شاخص‌های حکمروایی خوب شهری (نمونه مطالعاتی: شهر سمنان). فصلنامه برنامه ریزی توسعه شهری و منطقه ای، ۳(۶)، ۱۴۵-۱۶۸.
۶. جعفری فرد، جعفر، صابری، حمید، اذانی، مه‌ری، خادم‌الحسینی، احمد. (۱۴۰۰). بررسی تأثیر حکمروایی خوب شهری بر میزان پایداری محله‌های شهر کهنوج. آمایش محیط، ۱۴(۵۳)، ۱۳۲-۱۰۹.
۷. حافظ‌رضازاده، معصومه. (۱۴۰۱). عوامل موثر بر شکل‌گیری امنیت در سکونتگاه‌های خودرو (مطالعه موردی: شهر زاهدان). فصلنامه آینده پژوهی شهری، ۲(۱)، ۵۰-۶۴.
۸. حسین‌پور، مهدی، کلانتری، محسن، پیری، عیسی. (۱۴۰۱). شناسایی و تحلیل بازیگران اصلی و تأثیرگذار در حکمروایی خوب شهری (مطالعه موردی: شهر ارومیه). مطالعات جغرافیایی نواحی ساحلی، ۳(۱)، ۴۳-۲۷.

۹. حسینی، سید هادی. (۱۳۹۵). تحلیل شاخص های حکمروایی خوب شهری با تأکید بر نظرات شهروندان و مدیران؛ مطالعه موردی: شهر تربت حیدریه. فصلنامه مطالعات شهری، ۵(۲۰)، ۴۳-۵۲.
۱۰. حسینی، علی، رمضان پور، حامد، آشوری، حسن. (۱۳۹۹). تحلیل شاخص های حکمروایی شهری و تأثیر آن بر کیفیت مکان (مطالعه موردی: شهر آذرشهر). پژوهش های جغرافیای برنامه ریزی شهری، ۸(۴)، ۸۳۱-۸۱۳.
۱۱. حیدرزاده، احسان، آراسته، مجتبی، رفیعی، الناز. (۱۴۰۲). تبیین عوامل مؤثر بر ارتقاء حکمروایی خوب شهری در شهر شیراز. توسعه پایدار شهری، ۴(۱۰)، ۱-۱۵.
۱۲. حیدری، اصغر، زیاری، کرامت اله، سهرابی، نوید (۱۳۹۹). ارزیابی جایگاه مولفه های حکمروایی خوب شهری در بازآفرینی بافت های ناکارآمد شهری (مطالعه موردی: منطقه ۱۲ شهر تهران)، نشریه کاوش های جغرافیایی مناطق بیابانی، ۸(۲)، ۱۳-۱۶۰.
۱۳. خسروی حاجی وند، ایرج، خادم الحسینی، احمد، صابری، حمید، مومنی، مهدی. (۱۳۹۹). تحلیل تأثیر عوامل محدودکننده و تسهیل کننده بر حکمروایی خوب شهری (مورد مطالعه: شهر جدید فولادشهر). فصلنامه جغرافیا (برنامه ریزی منطقه ای)، ۱۰(۲-۱)، ۲۶۹-۲۸۱.
۱۴. ربانی، طاهار، رکن الدین افتخاری، عبدالرضا، مشکینی، ابوالفضل، رفیعان، مجتبی (۱۳۹۷). تحلیل موانع نهادی آینده حکمروایی توسعه پایدار کلانشهر تهران. برنامه ریزی و آمایش فضا. ۲۲(۱)، صص ۱۲۴-۱۵۳.
۱۵. رحمتی دلیر، ثریا، ملک حسینی، عباس. (۱۳۹۸). بررسی میزان انطباق پذیری مدیریت شهری ایران با اصول حکمروایی خوب شهری (مطالعه موردی: شهر کنگاور). مطالعات هنر اسلامی، ۱۵(۳۳)، ۱۸۹-۱۶۴.
۱۶. رضایی، فرشته، توکلی نیا، جمیله، صراف، مظفر. (۱۴۰۰). بررسی نقش سازمان های مردم نهاد در تحقق پذیری حکمروایی خوب شهری نمونه موردی کلانشهر تهران. نشریه علمی جغرافیا و برنامه ریزی، ۲۵(۷۷)، ۱۳۰-۱۱۳.
۱۷. روستایی، شهریور، پورمحمدی، محمدرضا، قنبری، حکیمه. (۱۴۰۱). مدل سازی ساختاری تئوری شهر هوشمند بر پایه حکمروایی خوب شهری در ایران (مدیریت شهری شهرداری تبریز). نشریه علمی جغرافیا و برنامه ریزی، ۲۶(۷۹)، ۱۶۹-۱۵۵.
۱۸. زیاری، کرامت اله، حسینی، علی، بهزادی راد، مسعود. (۱۴۰۱). تحلیل و شناسایی پیشران های کلیدی راهبرد توسعه شهر (CDS) در برنامه ریزی شهر، رویکرد آینده پژوهی به مقوله شهر. فصلنامه شهر پایدار، ۵(۳)، ۳۹-۶۰.
۱۹. زیاری، کرامت اله، یداله نیا، هاجر، یداله نیا، حسین. (۱۳۹۹). تحلیل عملکرد مدیریت شهری با تأکید بر شاخص های حکمروایی خوب از منظر شهروندان (مورد مطالعه: شهر ساری). فصلنامه علمی و پژوهشی پژوهش و برنامه ریزی شهری، ۱۱(۴۰)، ۱-۱۶.
۲۰. ساسان پور، فرزانه، فاریابی علیرضا، جوشن پور محمد، رضانی یحیی (۱۴۰۱). واکاوی شاخص های حکمروایی خوب شهری در مناطق شهری (مورد مطالعه: منطقه ۱۶ شهر تهران). فصلنامه علمی-پژوهشی اقتصاد و مدیریت شهری ۱۰(۳۸): ۱۴۳-۱۶۸.
۲۱. سروشان، غلامرضا، زیویار، پروانه، هندیانی، عبدالله، توکلان، علی. (۱۴۰۰). تبیین وضعیت شاخص های حکمروایی مطلوب شهری در شهر تهران. جغرافیا (فصلنامه علمی انجمن جغرافیایی ایران)، ۱۹(۷۰)، ۱۵۱-۱۳۵.

۲۲. شاکرمی، کیان، چهاراهی، مسعود، حسنونند، مظفر. (۱۳۹۹). ارزیابی و تحلیل وضعیت آینده حکمروایی مطلوب شهری در شهرهای ایران بر پایه فرض سناریو مینا (مطالعه موردی: شهر تهران). آینده پژوهی مدیریت، ۳۱(۲).
۲۳. شمس، مجید، هاشمی بیستونی، محمودرضا. (۱۳۹۸). اولویت بندی شاخص های حکمروایی خوب شهری از دیدگاه شهروندان در شهر بیستون. جغرافیا و مطالعات شهری و منطقه‌ای، ۸(۲۹)، ۸۱-۹۲.
۲۴. صادق پور، صادق، عزت پناه، بختیار، زالی، نادر. (۱۴۰۱). ارزیابی چالش‌های تحقق حکمروایی خوب شهری در مرزهای ساحلی ایران مطالعه موردی: کلان‌شهر رشت. پژوهش نامه مطالعات مرزی، ۱۰(۴)، ۱۰۷-۱۲۷.
۲۵. عزیزی منصور، درسخوان رسول، پورمحمدی محمدرضا (۱۴۰۱). ارزیابی چارچوب هنجاری برنامه‌ریزی استراتژیک در تحقق حکمروایی خوب شهری در منطقه ۲۲ تهران. عنوان نشریه. ۲۲ (۶۴): ۵۴-۳۱.
۲۶. عظیمی، میثم، حسین‌زاده دلیر، کریم، آذر، علی. (۱۴۰۱). ارزیابی چالش‌های ارتقاء حکمروایی شهری با رویکرد آینده‌پژوهی مطالعه موردی: شهر میانه. فصلنامه شهر پایدار، ۵(۲)، ۹۳-۱۱۴.
۲۷. علیزاده، هادی، نعمتی، مرتضی، رضایی جعفری، کامران. (۱۳۹۴). تحلیلی بر معیارهای حکمروانی خوب شهری با استفاده از روش تحلیل سلسله مراتبی فازی. مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، ۶(۲۴)، ۱۰۵-۱۲۸.
۲۸. عیوضلو، داود، رضویان، محمد تقی. (۱۳۹۷). ارزیابی وضعیت مدیریت شهری کلانشهرها مبتنی بر شاخص‌های حکمروایی مطلوب شهری مورد مطالعه: کلانشهر تهران. نشریه جغرافیا و توسعه، ۱۶(۵۲)، ۱۹۲-۱۷۵.
۲۹. کاظمیان، غلامرضا، براری، احسان، شریف‌زاده، فتح، قربانی زاده، وجه الله. (۱۴۰۰). مدل متناسب حکمروایی خوب شهری برای کلانشهرهای کشور و تحلیل یکپارچه وضعیت فعلی (مورد مطالعه: مشهد). فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، ۱۲(۴۴)، ۷۴-۵۵.
۳۰. کریمی، آرام، مرادی، ثروت اله، تابعی، نادر. (۱۳۹۶). توسعه پایدار محله ای در چارچوب حکمروایی خوب شهری (مورد مطالعه: محلات منطقه شش شهرداری تهران). جغرافیا و مطالعات شهری و منطقه‌ای، ۶(۲۲)، ۲۱-۳۶.
۳۱. مرکز آمار ایران (۱۳۹۵)، سرشماری عمومی نفوس و مسکن شهر زاهدان.
۳۲. مستعلی زاده، حامد، کریمی، صادق. (۱۴۰۲). بازآفرینی پایدار بافت‌های ناکارآمد پیراشهر تهران با رویکرد حکمروایی نوین. توسعه فضاهای پیراشهری، ۵(۱)، ۳۱-۴۶.
۳۳. مشکینی، ابوالفضل، حسین‌پور، مهدی، خدایی، سارا (۱۳۹۹)، تحلیلی از نقش سرمایه اجتماعی در شکل‌گیری حکمروایی خوب شهری (مطالعه موردی: شهر اردبیل)، آمایش محیط، ۱۳ (۵۱)، ۱۳۳-۱۵.
۳۴. معروف نژاد، عباس، خواجه‌نیا، لاله. (۱۳۹۹). ارزیابی و رتبه‌بندی برخی از مؤلفه‌های حکمروایی در مناطق شهری شرق کلانشهر اهواز از دیدگاه شهروندان و کارشناسان با استفاده از تکنیک MABAC. جغرافیا و مطالعات شهری و منطقه‌ای، ۹(۳۴)، ۸۹-۱۰۶.
۳۵. نصرتی، بهنوش، شکور، علی. (۱۴۰۱). تحلیلی بر شاخص‌های حکمروایی خوب شهری با رویکرد عدالت فضائی در مناطق شهرداری شیراز. فصلنامه علمی - پژوهشی پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، ۱۳(۴۸)، ۲۳۴-۲۲۱.
۳۶. همقدم، نوشا، زیاری، کرامت اله، حاتمی نژاد، حسین، پوراحمد، احمد، زنگنه شهرکی، سعید. (۱۴۰۲). ارائه پیشران‌های کلیدی آینده حکمروایی شهری هوشمند (مطالعه موردی: شهر رشت). مطالعات جغرافیایی نواحی ساحلی، ۴(۱)، ۱۷-۴۰.

37. Addink, H (2019). *Good governance: concept and context*: oxford university press.
38. Bano, M (2019). Partnerships and the good governance agenda: improving and services delivery through state NGO Collaborations. *VOLUNTAS: International journal of voluntary and nonprofit organizations*. 30 (6). 1270-1283.
39. De Guimaraes, J. Severo, E. Junior, L. Da Costa, w (2020). Governance and quality of life in smart cities: sustainable development goals. *Journal of cleaner production*. 253, 119926.
40. Gjerde, M. & de Sylva, S. (2018) Governance and recovery: comparing recent disaster recoveries in Srilanka and New Zealand, *Procedia engineering*, Vol.212, pp.527-534.
41. Grindle, S., M. (2017). *Good Governance, R.I.P.: A Critique and an Alternative*. *Governance*, 30(1): 17-22.
42. Jiang, H. Geertman, S. Witte, p (2021). Smartening ur urban governance: An evidence-based perspective. *Regional science policy & practice*, 13 (3), 744-758.
43. Lyall, C., & Tait, J. (2019). Beyond the limits to governance: new rules of engagement for the tentative governance of the life sciences. *Research Policy*, 48 (5), 1128-1137.
44. Taşan-Kok, T., Atkinson, R., & Martins, M. L. R. (2020). Hybrid Contractual Landscapes of Governance: Generation of Fragmented Regimes of Public Accountability through Urban Regeneration. *Environment and Planning C: Politics and Space*, 1-21, In press.
45. UN HABITAT, (2022). *Envisaging the Future of Cities*. World Cities Report. First published by United Nations Human Settlements Programme (UN-Habitat). <https://unhabitat.org/world-cities-report-2022-envisaging-the-future-of-cities>.
46. Yousaf, M., Ihsan, F. & Ellahi, A. (2016) Exploring the impact of good governance on citizens' trust in Pakistan, *Government Information*, Vol.33, No.1, pp. 200-209.
47. Zhang. B. (2020). Social policies, financial markets and the multi-scalar governance of affordable housing in Toronto, *Urban Studies*. Vol. 57(13): 2628–2645.

Investigating the status of good urban governance indicators in urban areas (Case study: Zahedan city)

Abstract

Urban governance seeks to limit the role of the government to the extent of harmonizing and guarding the laws and to reduce its direct interference in decision-making, administration and implementation of affairs related to people's daily lives. The purpose of this research is to investigate the status of good governance indicators in the urban areas of Zahedan. The research method of the research is descriptive-analytical and library and field method (questionnaire tool) was used to collect the required information. The statistical population of the research consists of the citizens of Zahedan, including 592,968 people. The sample size was calculated by Cochran's formula of 360 people and the questionnaire was completed according to the population of each region by a simple random method at the level of the regions. In order to compare pairs of each of the indicators of good urban governance, after obtaining the opinions of 17 experts who have full knowledge of the city under study, using model A. H. Fuzzy foundation has been applied to the weighting of each index. To analyze the collected data, SPSS software, one-sample t-test and TOPSIS fuzzy model were used. The findings showed that the indicators of good urban governance in the areas of Zahedan city are in an unfavorable situation. Also, the results obtained from prioritizing the five regions of Zahedan city with the Fuzzy Topsis model in terms of good urban governance indicators show that region 1 with a weight of 0.818 ranks first. Region 4 is in the fifth and last place with a weight of 0.000. Region 2 with a weight of 0.722, Region 5 with a weight of 0.636 and Region 3 with a weight of 0.289 are in the second to fourth ranks respectively in terms of good urban governance indicators.

Key words: governance, government, good urban governance, Zahedan city.